

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: *Jan Muszkowski – ludzie, epoka, książki: tradycje i kontynuacje [...]* – recenzja

Author: Katarzyna Janczulewicz

Citation style: Janczulewicz Katarzyna. (2015). *Jan Muszkowski – ludzie, epoka, książki: tradycje i kontynuacje [...]* – recenzja. „Przegląd Biblioteczny” (2015, z. 1, s. 137-141)

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

wany sukces!) w znacznie szerszym stopniu podzieli się z czytelnikami swoimi doświadczeniami. Być może jednak jest to materiał na kolejną publikację? Na pewno byłaby ona bardzo potrzebna!

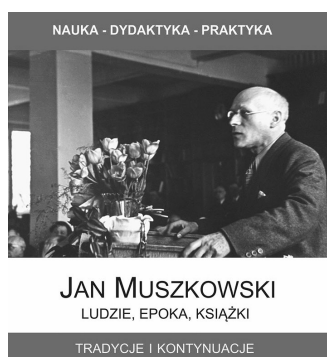
Oceniając książkę Morawiec trudno również obronić się przed nieco melancholijną refleksją, że poradnik ten, przy wszystkich swoich niebagatelnych zaletach (o których wcześniej), ma swoistą słabość – powinien być zostać opublikowany jakieś 5–6 lat temu. Dzisiaj dni chwały blogów bibliotecznych zaczynają chyba nieco przemijać. Rolę, którą biblioblogi pełniły (mogły pełnić) w Polsce w pierwszej dekadzie nowego stulecia, ze znacznie większym powodzeniem przejmują obecnie Facebook (odważnie co prawda klasyfikowany przez autorkę jako jedna z platform blogowych).

W podsumowaniu należy jednak mocno podkreślić, że *Bibliolog w pigułce* stanowi ważną, chyba od dawna wyczekiwaną pozycję wśród poradników dziennikarskich i będzie bardzo przydatny dla wielu polskich bibliotekarzy. Zwłaszcza tych, którzy dopiero zaczynają profesjonalnie wykorzystywać Internet.

Michał Zajac

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do Redakcji 5 lutego 2015 r.

Jan Muszkowski – ludzie, epoka, książki: tradycje i kontynuacje. Red. nauk. Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka, Jacek Ladorucki. Łódź: Wydaw. UŁ; Warszawa: Wydaw. SBP, 2014, 224 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 150), ISBN: 9788379691128.

W każdej dyscyplinie naukowej znajdzie się przedstawiciel, o którym można powiedzieć, że jego poglądy były ponadczasowe, wychodzące poza ramy reprezentowanej epoki. Jedną z takich postaci w bibliologii był prof. Jan Muszkowski (1882-1953), twórca pierwszej w Polsce Katedry Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Łódzkim (1945-1953). Wszechstronnie wykształcony, przygotowywał do pracy kolejnych bibliotekarzy i pracowników książki.

W 2014 r. przypadła 60. rocznica śmierci Muszkowskiego, co stanowiło okazję do przygotowania publikacji poświęconej osobie Profesora: *Jan Muszkowski: ludzie,*

epoka, książki. *Tradycje i kontynuacje*. Książkę tę wydały dwie instytucje: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Uniwersytet Łódzki w serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”. Przygotowany tom zawiera 15 artykułów podzielonych na cztery części, w których omówione zostały: postać i działalność organizacyjna Muszkowskiego, założenia jego teorii książki, działalność naukowa i popularyzatorska oraz współczesne kontynuacje.

W pierwszej części publikacji, zatytułowanej „Tradycje”, znalazły się dwa artykuły omawiające działalność J. Muszkowskiego. Hanna Tadeusiewicz z Uniwersytetu Łódzkiego zajęła się sylwetką Muszkowskiego i jego rolą w powstaniu pierwszej polskiej Katedry Bibliotekoznawstwa. W artykule *Profesor Jan Muszkowski – twórca Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego* pokazane zostały etapy tworzenia Katedry Bibliotekoznawstwa działającej przy Uniwersytecie Łódzkim. Muszkowski, wraz z Tadeuszem Kotarbińskim oraz Teodorem Viewegerem byli pierwszymi profesorami tworzonego po II wojnie światowej Uniwersytetu Łódzkiego. Autorka pokazuje problemy nowo powstającej Katedry, takie jak brak odpowiedniego lokum (część zajęć odbywała się w prywatnym mieszkaniu Muszkowskiego), braki personalne w kadrze dydaktycznej czy kształtowanie księgozbioru dla Katedry. Autorka podkreśliła, że Muszkowski był promotorem pierwszego doktoratu z zakresu bibliotekoznawstwa (Karola Głombiowskiego) oraz habilitacji (Adama Łysakowskiego).

Elżbieta Stefańczyk, obecna przewodnicząca SBP, zajęła się działalnością społeczną i organizatorską: *Jan Muszkowski – współzałożyciel i aktywny działacz Związku Bibliotekarzy Polskich oraz Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (1917-1953) – obecnie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. Autorka omawia przebieg kariery zawodowej Muszkowskiego, który pracował m.in. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie i Bibliotece Ordynacji Krasieńskich. Profesor był aktywnym uczestnikiem zjazdów bibliotekarzy polskich, jak też członkiem wielu towarzystw naukowych zrzeszających pracowników książki: wydawców, księgarzy, bibliotekarzy czy archiwistów oraz reprezentował polskie środowisko na gruncie międzynarodowym (m.in. IFLA). Poza aktywnością społeczną Muszkowski interesował się pracami bibliograficznymi, podejmując się kontynuacji dzieła Estreichera za lata 1900-1925.

W drugiej części książki: „Teoria”, przedstawione zostały koncepcje teoretyczne, które były podwalinami teorii książki Muszkowskiego. Autorzy pięciu artykułów pokazali, że stworzony przez Muszkowskiego system książki jest ciągle żywy i czerpią z niego liczni badacze. Wskazane źródła, z których korzystał Muszkowski, pokazują jego szerokie zainteresowania naukowe oraz umiejętność syntetycznego myślenia, pozwalającą mu łączyć nawet odległe dziedziny w służbie nauki o książce.

Jacek Ladorucki, z Katedry Bibliotekoznawstwa UŁ, przygotował artykuł *System książki Jana Muszkowskiego*, w którym wykazał wielostronność teorii wypracowanej przez Muszkowskiego. Ladorucki wskazuje podstawy teorii bibliologicznych Muszkowskiego, w tym zainteresowanie filozofią zwieńczone doktoratem. Autor dowodzi, że Muszkowski potrafił wielostronnie spojrzeć na kulturę, w której szczególnie miejsce ma książka, jako podstawowy nośnik treści. Muszkowski przyjął teorię dualności książki, rozróżniając jej materię (wytwór książki) i ducha (treść), sam rozwój książki porównywał do ewolucji żywych organizmów. Nauka o książce pełniła u Muszkowskiego funkcję społeczną.

Agnieszka Łusznak z Uniwersytetu Wrocławskiego przyjrzała się filozofii pozytywistycznej, która była jedną z podstaw teorii Muszkowskiego. W artykule *Życie książki a życie człowieka – paradygmat pozytywistyczny w pracach Jana Muszkowskiego* wskazuje podobieństwa teorii Muszkowskiego do filozofii Augusta Comte'a. Socjologiczne ujęcie książki można streścić do jednego zdania: „Życie książki jest uwikłane w życie człowieka” [s. 56]. Porównując poglądy Comte'a i Muszkowskiego należy wskazać podobieństwo w rozumieniu nauki i źródeł wiedzy: obaj przyjmowali, że drogą do pewnej wiedzy jest książka. Obaj także uważali, że czysta wiedza – greckie episteme – jest możliwa po scaleniu w jedną naukę. Muszkowski porównywał bibliotekarzy do położników – akuszerów, którzy pomagają w dążeniu do wiedzy, podobne porównanie można znaleźć u wielu filozofów, jak u Sokratesa czy Spencera.

Małgorzata Komza, także reprezentująca Instytut Informacji Naukowej Uniwersytetu Wrocławskiego, zajęła się estetyką książki w artykule *Jan Muszkowski o sztuce książki*. Autorka wskazuje brak jednoznacznej definicji pojęcia sztuki książki, charakteryzuje elementy najczęściej oceniane w kategoriach estetycznych, jak ilustracje oraz potrzebę całościowego oglądu książki. Komza omawia powstałe w latach 20. XX w. Towarzystwo Bibliofilów Polskich i bogatą działalność Muszkowskiego w dziedzinie oceny estetyki książek, np. recenzje z wystaw, katalogów.

Problematyką księgarstwa, jako dziedziny nauki zainteresowała się Małgorzata Korczyńska-Derkacz, autorka artykułu *Rola Jana Muszkowskiego w kształtowaniu polskiego księgarstwa w okresie międzywojennym*. Autorka podkreśla znaczące rozróżnienie: historia książki nie jest tym samym, co historia księgarstwa, która sięga początków drukarstwa. Muszkowski opracował hasło *księgarstwo* dla *Encyklopedii nauk politycznych* w 1938 r. Profesor prowadził studium księgarskie i kursy przygotowujące przyszłych księgarzy do zawodu, w artykule analizie poddana została realizacja pierwszego kursu, który ukończyło 37 osób.

Grażyna Piechota z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie zajęła się świadomością *pięknej książki*. W artykule *Bibliofilstwo w ujęciu Jana Muszkowskiego na tle ówczesnych badaczy nauki o książce* autorka omówiła rozumienie przez Muszkowskiego pojęcia bibliofilstwo, a także źródła informacji bibliofilskiej. Muszkowski był czynnym i aktywnym członkiem Towarzystwa Kultury Piśmienniczej, działał także w Towarzystwie Bibliofilów Polskich, wygłaszając referaty na zjazdach i publikując recenzje książek. Autorka podkreśliła rolę filozofii Spencera w kształtowaniu się poglądów na ewolucyjny charakter książki. U podstaw teorii Muszkowskiego leżał także zmysł estetyczny, oceniający wygląd fizyczny książek, gdyż książka to materia (jej forma) i duch (treść).

W trzeciej części prezentowanego tomu, zatytułowanej „Praktyka”, znalazły się 4 artykuły omawiające działalność bibliotekarską, edytorską i bibliograficzną Jana Muszkowskiego.

Reprezentujący Uniwersytet Łódzki Zbigniew Gruszka zajął się kolejnym wydaniem pierwszego polskiego podręcznika dla bibliotekarzy i księgarzy: *Drugie wydanie „Życia książki” w świetle korespondencji autora i opublikowanych recenzji*. Dla autora artykułu za materiał badawczy posłużyła korespondencja Muszkowskiego z Tadeuszem Zapiórem oraz Komisją Pomocy Pracownikom Nauki i Sztuki oraz Pracownikom Społecznym. Pierwsze wydanie, z 1936 r., ukazało się nakła-

dem „Naszej Księgarni”, natomiast drugie w 1952 r. wydała Księgarnia Wydawnicza F. Pieczętkowski i S-ka. Autor porównuje zawartość obu wydań szacując, że około 55% treści pozostało bez zmian, jak również oddziaływanie na czytelników, poprzez porównanie ilościowe i jakościowe recenzji obu wydań *Życia książki*. Gruszka zauważa potrzebę krytycznego wydania podręcznika, który nadal znajduje się w kanonie lektur bibliotekarzy i studentów bibliotekoznawstwa. Publikacją *Życia książki* zajął się także Rafał Kępa, przedstawiający możliwość kolejnej edycji z punktu widzenia edytorskiego.

Wśród licznych zainteresowań Muszkowskiego miejsce szczególne zajmowała bibliografia. Niejednokrotnie pisał o dziele Karola Estreichera, podjął się też zadania kontynuacji *Bibliografii Polskiej* za lata 1900-1925. Tematem tym zajęła się Beata Kurek z Uniwersytetu Jagiellońskiego w artykule: *Jan Muszkowski kontynuatorem prac Karola Estreichera, czyli historia pewnej bibliografii*. Prace bibliograficzne Muszkowskiego trwały równolegle do kontynuacji *Bibliografii Polskiej XIX w.* Stanisława Estreichera. Muszkowski zgromadził około 125 tys. opisów bibliograficznych, uszeregowanych chronologicznie. Jego praca byłaby niemożliwa do wykonania, gdyby nie pomoc bibliotekarzy warszawskich i krakowskich w gromadzeniu materiałów. Praca trwająca niemal 30 lat została bezpowrotnie zniszczona przez pożar w trakcie powstania warszawskiego.

Rolę i znaczenie ostatniej publikacji Muszkowskiego zaprezentowała Ewa Andrysiak z Uniwersytetu Łódzkiego w artykule *Maszynopis ostatniej pracy Jana Muszkowskiego pt. „Pierwszy etap wyższych studiów bibliotekarskich UŁ (1945/46 – 1951/52)” w zbiorach Książnicy Pedagogicznej im. A. Parczewskiego w Kaliszu*. Autorka przedstawiła profil Książnicy Pedagogicznej w Kaliszu, jak również jej politykę gromadzenia zbiorów. Publikacja Muszkowskiego była darem Krzysztofa Walczaka – ówczesnego dyrektora i jedną z trzech pierwszych publikacji otwierających kolekcję zbiorów specjalnych Książnicy. Autorka wskazuje działalność dydaktyczną Muszkowskiego oraz szereg jego prac dotyczących organizacji działalności bibliotekarskiej w Polsce. W artykule porównano edycje maszynopisu ostatniego dzieła Muszkowskiego z wydanym pośmiertnie artykułem w „Bibliotekarzu”.

Ostatnim tematem poruszonym w tej części publikacji są rękopisy Muszkowskiego, które przechowuje Biblioteka UŁ. Piotr Lewkowicz reprezentujący tę uczelnię zainteresował się odwrotnymi stronami maszynopisów i rękopisów profesora i swoje spostrzeżenia zawarł w artykule: *Verso – o czym mówią strony odwrotne rękopisów prof. Jana Muszkowskiego przechowywane w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego*. Jednym z powodów powtórnego wykorzystywania raz zużytego papieru był stały jego niedobór, a co za tym idzie – potrzeba oszczędzania. Wśród powtórnie wykorzystanych materiałów znalazły się nie tylko maszynopisy wcześniejszych artykułów profesora, ale także notatki służbowe i prywatne, korespondencja czy nawet rewery biblioteczne. Lewkowicz, analizując odwrotne strony rękopisów Muszkowskiego, stara się zbudować mapy pamięci, przyjmując różne punkty wyjściowe: ludzi, instytucje, książki. Autor podkreśla, że jest to współczesna recepcja wykluczonych przez Muszkowskiego treści.

Ostatnia część publikacji, *Kontynuacje*, pokazuje zasięg oddziaływania Profesora na środowisko bibliotekarskie: bliższe – jego uczniów, jak też dalsze, które reprezentują kolejne pokolenia badaczy książki. Wskazano problemy reedycji publikacji Profesora jak także kolejny etap ewolucji książki – ebooki.

Magdalena Rzadkowolska z Uniwersytetu Łódzkiego zainteresowała się oddziaływaniem Muszkowskiego na jego uczniów. W artykule *Jan Muszkowski i jego uczniowie w „Słowniku pracowników książki polskiej”* przedstawiła wyniki badania, w którym sprawdzała, ile osób w biogramie ma adnotację o byciu uczniem Jana Muszkowskiego. Autorka omówiła biogram Muszkowskiego w *Słowniku*, przygotowany przez Helenę Więckowską, a następnie przedstawiła sylwetki najwybitniejszych uczniów Profesora. Łącznie w *Słowniku* znalazło się 21 biogramów pracowników książki, którzy także wnieśli znaczący wkład w rozwój polskiego bibliotekarstwa.

Ogromne znaczenie dla funkcjonowania uczelni ma jej biblioteka. Muszkowski, organizując Katedrę Bibliotekoznawstwa, gromadził i organizował księgozbiór dedykowany nauce o książce. Zagadnienie to zbadała Paula Gamus z Uniwersytetu Łódzkiego w artykule *Księgozbiór Zakładu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego zgromadzony przez Jana Muszkowskiego w latach 1945-1953*. Muszkowski gromadził księgozbiór na potrzeby realizowanych zadań dydaktycznych Katedry Bibliotekoznawstwa od początku jej istnienia, kształtując profil zbiorów zgodnie z zapotrzebowaniem uczelni. Do lat 60. XX w. zgromadził przeszło 2 tys. egzemplarzy, przede wszystkim w języku polskim i niemieckim. Autorka zanalizowała znaki proveniencyjne w księgozbiornie, dołączając wyniki badania w postaci tabelarycznego aneksu do artykułu.

W publikacji, poza porównaniem dotychczasowych edycji *Życia książki*, znalazły się także rozważania dotyczące ewentualnego wznowienia dzieła. Rafał Kępa z Uniwersytetu Łódzkiego w artykule *Nowe wydanie „Życia książki” – wyzwania dla edytora* zajął się prawnymi i merytorycznymi aspektami reedycji pierwszego bibliotekarskiego podręcznika. Wskazane zostały podobieństwa i różnice w wydaniach, z nacechowaniem społeczno-politycznym drugiej edycji.

Ostatni artykuł w omawianym tomie dotyczy stanu obecnej i kondycji książki. Kazimierz Kowalewicz z Uniwersytetu Łódzkiego prowadzi rozważania dotyczące ewolucji znaczenia książki: *Życie książki w dobie elektronicznej*. Poza wskazaniem jej odbiorców i sposobów konsumpcji czy formy wydawniczej autor zastanawia się nad wartością książki. W artykule zestawiono poglądy Muszkowskiego i Umberto Eco, którego jednym z dzieł był esej *O bibliotece*.

Nietuzinkowość osoby prof. Muszkowskiego, wszechstronne zainteresowania i zamiłowanie do pracy w bibliotece przełożyły się na trwałe miejsce w historii polskiego bibliotekarstwa. Omówiona publikacja z pewnością zajmuje ważne miejsce w porządkowaniu spuścizny Profesora, a zaprezentowane artykuły pokazują ciągle żywe poglądy uczonego.

Katarzyna Janczulewicz
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do Redakcji 15 lutego 2015 r.